

ATATÜRK'ÜN MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E GEÇİŞTE REJİM STRATEJİLERİ: ATATÜRK'ÜN TBMM AÇILIŞ KONUŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ (1920-1938)

Sevda MUTLU*

ÖZET

Bu araştırmanın konusu, Atatürk'ün yapmış olduğu Meclis açılış konuşmalarının içerik analizidir. Konu, Atatürk'ün Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş düşüncesi, ideolojisi ve stratejilerini ortaya koyacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının hem niceliksel hem de niteliksel içerik analizini yaparak, Atatürk'ün hangi kavramları sıklıkla ve hangi bağlamlarda kullandığını tespit ve buradan hareketle de onun düşünce ve politikalarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın verileri, Atatürk'ün 1920-1938 tarihleri arasında yapmış olduğu yirmi Meclis açılış konuşma metinlerinden oluşmaktadır. Verilerin içerik analizi, Maxqda 11 bilgisayar programında yapıldı. İlk aşamada verilerin nicel analizi yapıldı ve kelime frekansları çıkarılarak sıklıkla kullanılan kelimeler tespit edildi. Sonraki aşamada da, sıklıkla kullanılan bu kelimelerin niteliksel analizi yapıldı ve kelimelerin hangi bağlam ve anlamlarda kullanıldığı tespit edilerek yorumlandı. Araştırmada analiz sürecinde kullanılan kavram sıklıkları ve bağlamlarına göre, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının içerik açısından üç döneme ayrılacağı tespit edildi. 1. Kurtuluşa Hazırlık Aşaması: 24 Nisan 1920 Meclis Açılış Konuşması: Hilafet ve Saltanatın bağımsızlığı temelinde devlet ve milletin bağımsızlığına meclisi motive ederek kurtuluş mücadelesini başlattığı konuşması. 2. Kurtuluş Aşaması: 1 Mart 1921-1 Mart 1922-1 Mart 1923 Meclis Açılış Konuşmaları: "Türkiye Halkı" kavramını ön plana çıkararak, ülkedeki tüm etnik grupları, kendi ifadesi ile ırk haklarını, birbirinden ayırmadan ülkenin asıl sahipleri olarak mücadelenin kendisine motive ettiği konuşmaları. 3. Kuruluş Aşaması: 13 Ağustos 1923-1 Kasım 1938 Meclis Açılış konuşmaları: Milli Mücadele kazanıldıktan sonraki aşamada Cumhuriyet rejimine geçişi sağladığı, "Türk Milleti" kavramını öne çıkararak, Ulus-devlet politikalarını uygulamaya koyduğu konuşmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, TBMM Açılış Konuşmaları, İçerik Analizi.

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, SİVAS, mutlusevda75@gmail.com

THE TRANSITION REGIME STRATEGIES FROM THE CONSTITUTIONAL PERIOD TO THE REPUBLIC PERIOD: CONTENT ANALYSIS OF ATATÜRK'S GNAT OPENING SPEECHES (1920-1938)

ABSTRACT

The subject of this study is the content analysis of Atatürk's Assembly opening speeches. In this study, the subject has been limited in a manner to put forward Atatürk's views, ideology and strategies on the transition from the Constitutional Period to the Republic Period. The purpose of the study is to do content analysis of Atatürk's GNAT Opening Speeches and trace the transition strategies from the Constitutional Period to the Republic Period. This study aims at doing both the quantitative and qualitative content analysis of Atatürk's Assembly opening speeches, determining which concepts Atatürk uses with which frequency and in which contexts and thus putting forward his thoughts and policies. The data of the study consists of twenty Assembly opening speech texts which Atatürk had given between the years 1920-1938. The content analysis of data has been carried out in Maxqda 11 computer program. In the first phase, the quantitative analysis of data has been carried out and with the identification of word frequencies, the words which have been used frequently have been determined. In the next phase, the qualitative analysis of these frequently used words has been carried out and it has been determined and interpreted in which context and meaning these words have been used. Shortly, according to the results acquired in the study in terms of the frequency of the used concepts, it has been determined that Atatürk's Assembly opening speeches can be separated into three periods in relation to their context. 1 – The Preparation Phase to Independence: 24 April 1920 Assembly Opening Speech: The speech in which Atatürk motivated the assembly for the independence of the state and the nation on the basis of the independence of the Caliphate and the Sultanate. 2 -Independence Phase: 1 March 1921 – 1 March 1922 – 1 March 1923 Assembly Opening Speeches: Atatürk's speeches in which he brought the Turkish peoples concept to the foreground and motivated in his own words the rights of the races, as the real rightful owners of the country without separating them from each other to the independence struggle itself. 3 – Foundation Phase: 13 August 1923 – 1 November 1938 Assembly Opening Speeches: The speeches where the Turkish Nation concept came to the fore on the basis of Nation-state policy in the phase after the National struggle has been won.

Key Words: Atatürk, GNAT Opening Speeches, The Content Analysis.

GİRİŞ

Cumhurbaşkanı görev ve yetkileri çerçevesinde, 1924 Anayasası'nın 36. Maddesinde "Cumhurbaşkanı her yıl Kasım ayında hükümetin geçen yıldaki çalışmaları ve giren yıl içinde alınması uygun görülen tedbirler hakkında bir söylev verir. Yahut söylevini Başbakanına okutur."¹ ifadesi yer almaktadır. Bu gelenek Atatürk'ten bu yana devam etmektedir. Cumhurbaşkanları Meclis Açılış Konuşmalarında mevcut siyasal, toplumsal, ekonomik koşullara ve iç ve dış politikaya ilişkin değerlendirmelerini dile getirirler.

Cumhurbaşkanlarının yaptıkları Meclis Açılış Konuşmalarının genel hatlarıyla iki boyutu vardır: Birincisi, bir önceki yasama yılının öne çıkan olaylarının ve gelişmelerinin (olumlu/olumsuz) genel bir değerlendirmesini yapmalarıdır. İkincisi de, çeşitli amaç ve hedefleri dile getirerek, TBMM'nin önündeki yasama yılı içerisindeki faaliyetleri için yol göstericilik yapmalarıdır. Bu nedenle, Cumhurbaşkanlarının Meclis Açılış Konuşmaları, dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal koşullarını yansıtmaları açısından önem kazanmaktadır.

Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmaları, Kurtuluş Savaşı, cumhuriyete geçiş ve ulus-devlet olma süreçlerini kapsamaları nedeniyle ayrıca önem kazanmakta ve önemli bir araştırma alanı olarak kendisini göstermektedir. "Büyük Millet Meclisi, dünya parlamento tarihi içinde çok özel ve önemli yere sahip bir Meclis olma özelliğini kurtuluş mücadelesini yürüten ve toplumu aydınlatan, yenilik yolunda ilerleten bir misyon üstlenmesi ile kazanmıştır".² Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının öne çıkan özelliği, geçmişi, hâlihazır durumu ve geleceği içermesidir. Bu açıdan da, O'nun Meclis Açılış Konuşmaları, dönemin toplumsal, ekonomik, iç ve dış siyasal koşulları hakkında genel bir bilgi verir niteliktedir. Bu nedenle, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının içerik analizinden hareketle, dönemin koşullarını ve bu koşullara ilişkin Atatürk'ün amaç, düşünce ve eylem stratejilerini tespit etme imkânı da yakalanmış olacaktır.

Atatürk, Meclis açılış konuşmalarında toplumu yakından ilgilendiren dönemin en önemli olaylarını meclis gündemine taşıırken iki şeyi birden yapmaktadır.

1 **1924 Anayasası T. Düstur**, Cilt 26, s.170, Resmi Gazete 15/1/1945-5905, Kanun No Kanun Tarihi 4695 10/1/1945 3.

2 B. Zakir Avşar, "Atatürk ve Cumhuriyetin Anlamı İçeriği", **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2009 Cilt 29, No 5, ISSN: 1301-9058, s.1275-1289, s.1278.

Birincisi, yeni kurulan devletin hangi zorluklarla karşılaşacağını ve çözüm yollarını belirtmek, diğer yandan da meclise bu konuları takipte olduğunu söyleyerek onların çalışmalarına rehberlik etmektir.

İçerik analizi, siyasi ve tarihi araştırma alanlarında da kullanılan bir yöntemdir. Bunun bazı örnekleri verilecek olunursa, Şerif Mardin'in yapmış olduğu *Ülkü Dergisi* içerik çözümlemesi dikkat çekmektedir. Araştırma sonucuna göre, ekonomi 1933-1938 arasında temel konu iken, 1938-1944 arası dönemde, kültür ve politika alanlardaki makalelerde artış gözlenmişti.³ Böylelikle Mardin, İnönü döneminin kültür politikalarının ağırlıklı olduğunu vurgulamıştır.

Burçak tarafından yapılan çalışmada da, içerik analizi tekniği uygulanarak İnönü'nün, Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanı olarak yapmış olduğu, 6 Mart 1939 İstanbul Üniversitesi konuşmasında demokrasi anlayışı ve demokrasiyi uygulamaya ne kadar kararlı olup olmadığını izleri sürülmüştür.⁴ İnönü söz konusu konuşmasında: "Batı ülkelerinin bütün hususiyetlerinin gelecek yıllar içerisinde, memleketimizde de, tatbik edileceğine güvenim vardır... Çok yakın tarihte, hakiki halk idaresi ve halk murakabesinin, kendi memleketimiz bünyesinde de tahakkuk etmiş olduğunu göreceksiniz."⁵ İnönü'nün bu ifadeleri o dönemde ve sonrasında İnönü'nün demokrasiyi getireceği ve bunun müjdesini verdiği yönünde çeşitli tartışmalara yol açmıştı. Ancak Burçak'ın yapmış olduğu bu analiz sonucunda, vurgunun asıl halka değil, TBMM'ye yapıldığını, İnönü'nün sözünü ettiği "milletin murakabesi", aslında TBMM'nin murakabesi olduğunu belirtmiştir.⁶

İlhan Tekeli ve Selim İlkin içerik analizi tekniği uygulayarak, *Kadro* Dergisinde yayınlanan yazılarda geçen kelimelerin sıklığı (olumlu ve olumsuz) tespit edilmiş ve *Kadro* Dergisinin ideolojisi ortaya konmaya çalışılmıştır.⁷

Tarihi ve siyasi alanda yapılan içerik analizine bir diğer örnek teşkil edecek çalışma da, Erik Jan Zürcher'in, *Jön Türkler, Osmanlı Müslümanları ve Türk Milliyetçilerinin siyasi kimlikleri (1908-1938)* üzerine yaptığı araştırmadır. Bu-

3 Şerif Mardin, "Siyasi Fikir Tarihî Çalışmalarında Muhteva Analizi", **Siyasal ve Sosyal Bilimler Makaleler 2** (iç.), Şerif Mardin, İletişim Yayınları, İstanbul 1990, s. 9-22, s. 16-18.

4 Rıfki Salim Burçak, **İnönü ve Demokrasi**, Doğu Matbaası, Ankara 1950.

5 "Millî Şef'in Milllete Yüksek Hitapları", **Ulus Gazetesi** (iç.), 7 Mart 1939, s. 1 ve 5.

6 Rıfki Salim Burçak, **a.g.e.**, s. 5-6.

7 İlhan Tekeli, Selim İlkin, "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: *Kadro*", **Toplum ve Bilim**, 1984, Sayı 24, s. 35-67.

rada, içerik analizi metodunun varlık-yokluk belirlemesi tekniğini kullanmıştır. Bu bağlamda, Zürcher, Jön Türklerle başlayan, İttihat ve Terakki Partisi döneminde yükselen dini milliyetçiliğin, Millî Mücadele döneminde de devam edip etmediğini takip etmiştir. 1918-1923 döneminde Milli Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal'in yaptığı konuşmaları muhteva analizine tabi tutarak, belirlediği kelimelerin konuşma metinlerinde var olup olmadıklarına bakmıştır. Bu metinler Mustafa Kemal'in Erzurum (23 Temmuz -7 Ağustos 1919) ve Sivas Kongrelerindeki konuşmaları ve Ankara'ya geldikten (27 Aralık 1919) sonra mecliste yaptığı konuşmalardır (bunların hangileri olduğu belirtilmiyor).⁸

II. Meşrutiyet dönemi ilk vatandaşlık kitaplarından biri olan "Rehber-i İttihat" içerik analizine tabi tutulmuştur.⁹ Ayrıca, AKP, CHP ve MHP tüzük ve programlarının güncel hallerini içerik analiz tekniği ile karşılaştıran bir çalışma¹⁰ literatürde yerini almıştır.

Türk siyasal yaşamının önemli isimlerinden Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer arasındaki farklılıklar, TBMM Açılış Konuşmaları özgülünde ve içerik analizi ile değerlendirilerek, mevcut siyasal, ekonomik, toplumsal duruma ilişkin açık ve örtülü mesaj sunumları da bir başka çalışma kapsamında sorgulanmıştır.¹¹

Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının içerik analizinin yapıldığı bu araştırmada da tarihi ve siyasi konulardaki içerik analizi çalışmalarına bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

8 Zürcher, Erik Jan, "Young Turks, Ottoman Muslims and Turkish Nationalists: Identity Politics" 1908-1938., **Ottoman Past and Today.s Turkey**, (ed.) By Kemal Karpat, Leiden-Brill 200, 151-179; Aktaran, Fatma Acun, "Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2005 / Cilt 22, Sayı 1 / s. 27-50, s. 45.

9 Doğan Duman, Erhan Tuna, "II. Meşrutiyet Dönemi İlk Vatandaşlık Kitaplarından Biri Olan 'Rehber-i İttihat'ın İçerik Analizi", **Turkish Studies**, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1631-1648.

10 Ela Özkan, Aydın Canbolat, Emine Beraha Çeliksoy, Yücel Türker, "Türk Liderlik Profili: Türk Siyasi Liderleri Üzerine Niteliksel Bir Çalışma", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s. 37-45.

11 Veli Polat, Ece Karadoğan Doruk, "TBMM Açılış Konuşmalarıyla İki Siyasal Lider Profili: Demirel ve Sezer", **II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler**, 27-28 Nisan 2006, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, s. 115-124.

Yöntem

Bu çalışmada içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi görsel ve sözel verilerin içeriğinin analizini yapmak için kullanılan bir yöntemdir. İçerik analizi, kaydedilen tüm iletişim formlarının, sistematik bir biçimde sembolik değerlendirilmesinde kullanılan gözlemsel araştırma yöntemidir.¹² “Muhteva analizi, bir veya bir dizi metin içerisinde belli kelimelerin/kavramların varlığını belirlemeye ve bunların bağlam ilişkilerini incelemeye yarayan bir araştırma metodudur. Bu metodla kelimeler, kavramlar veya ibarelerin metin içerisindeki varlıkları veya yoklukları, anlamları ve aralarındaki ilişkiler tahlil edilebilir ve sayıya dökülebilir. Bu yolla, metnin vermek istediği mesaj, yazar, okur, hatta metnin yazıldığı dönem hakkında bilgi edinilebilir. Her tür metin ve yazıya geçirilmesi kaydıyla, iletişimin gerçekleştiği sözlü ortamlar muhteva analizine tabi tutulabilir.”¹³ İçerik analizi, araştırma amaç ve hedefleri ile ilgili olarak çalışmalarda yaygın bir şekilde kullanılan son derece esnek bir araştırma yöntemidir. Bu araştırma yönteminde, nitel, nicel ve bazen karışık modlar içerisinde geçerli bilgileri üretmek ve bağlam içerisinde değerlendirmeler yapmak için geniş bir yelpazede analitik teknikler uygulanır.¹⁴

Bu çalışmada içerik analizi yöntemi şuaşamalar takip edilerek uygulanmıştır:

1. Araştırma Konusunun Belirlenmesi ve Sınırlandırılması:

Öncelikle araştırma konusu belirlenerek sınırlandırılmıştır. Araştırmanın konusu Atatürk'ün 1920-1938 tarihleri arasında yapmış olduğu Meclis Açılış Konuşmalarının (Tablo 1) içerik analizidir. Konunun sınırlandırılması gereği, ön çalışma sürecinde kendisini göstermiştir. Eğer bütünüyle bir içerik analizine gidilecek olunursa, konu çok geniş olduğundan dolayı, sayısız veri elde edilebilir ve konunun dağılması ile karşı karşıya kalınırdı. Bu nedenle konu sınırlandırılarak ve belli bir amaca yoğunlaşarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının pek çok açıdan içerik analizi yapılabilir. Örneğin;

12 Richard Kolbe, H. Burnett, S. Melissa, “Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity”, **Journal of Consumer Research**, Vol. 18, No. 2 (Sep., 1991), pp. 243-250, p. 243.

13 Fatma Acun, “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2005, Cilt 22 Sayı 1, s. 27-50.

14 Marilyn Domas White, Emily E. Marsh, “Content Analysis: A Flexible Methodology From”, **Library Trends**, Volume 55, Number 1, Summer 2006, pp. 22-45, p. 22.

Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarında muhaliflerine vermiş olduğu mesajların olup olmadığı bir başka araştırma konusu olarak içerik analizine tabi tutulabilir. Bu çalışmada konu, Atatürk'ün Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş düşüncesi, ideolojisi ve stratejilerini ortaya koyacak şekilde sınırlandırılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının içerik analizini yaparak, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş stratejilerinin izini sürmektir.

2. Analize Tutulacak Metinlerin Seçimi:

Bu çalışmanın verisi, Atatürk'ün 1920-1938 tarihleri arasında yapmış olduğu yirmi Meclis Açılış Konuşmasının metinleridir. Araştırmada bire bir sadık kalmak amacıyla orijinal metinlerin içerik analizi yapılmıştır. Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü'nce günümüz Türkçesine uyarlanmış ve TBMM Kültür Sanat Yayın Kurulu tarafından yayınlanmış hali de bulunmaktadır.

3. İşlem:

Bu metinlerin içerik analizi, Maxqda 11 bilgisayar programında yapıldı. İlk aşamada, verilerin nicel analizi yapıldı ve kelime frekansları çıkarılarak sıklıkla kullanılan kelimeler tespit edildi ve grafiklerde (Grafik 1, Grafik 2, Grafik 3 ve Grafik 4) gösterildi. Bu kelimelerin hangi bağlamlarda kullanıldığının niteliksel analizi araştırma amacına hizmet edecek şekilde yapıldı. Niteliksel analiz, bilgisayar programında, anahtar kelimelerin bağlamı içinde geçtiği cümle ile birlikte gösterecek şekilde düzenlenerek yapılmıştır. Bunu anahtar kelime "Millet" sözcüğü örneğinde şu şekilde örneklendirerek gösterebiliriz: "Fakat Efendiler! Sivas Kongresini yapılanların azmi katı ve millete istinadı kuvvetli idi." Örnek cümlede de gösterildiği üzere, "Millet" sözcüğünün bağlamı cümle içerisinde tespit edilerek niteliksel analizi yapılmıştır.

Her bir konuşmanın ayrı ayrı içerik analizi tek başına makale konusu olabilecek niteliktedir. Ayrıca da yapılan içerik analizinde Atatürk'ün kullanmış olduğu kelimelerin sıklıkları ve bağlamlarının dönemsel olarak farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle, Meclis Açılış Konuşmaları dönemsel kategorilere ayrılarak Atatürk'ün Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş stratejilerini dönemsel olarak nasıl işlettiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada içerik analizi, araştırma konusu sınırlandırılarak ve sistematik bir çerçeveye oturtularak, araştırma amacına hizmet edecek şekilde veriler izin verdiği ölçüde çıkarsamalar yapılarak sonuca ulaşılmaya çalışıldı. Sonuçlar, öznel yorumlardan kaçınılarak, nesnel genellemeler yapılarak yorumlandı.

Atatürk, 1920-1938 yılları arasında toplam yirmi Meclis Açılış Konuşması yapmıştır. TBMM 1924 tarihinden itibaren toplantılarına 1 Kasım'da başlamıştır. Tüm konuşmalarında toplam 47834 sözcük kullanmıştır. Konuşma başına ortalama 2391 sözcük denk gelmektedir. En uzun konuşması, 24 Nisan 1920 Meclis Açılış Konuşmasıdır (12638 sözcük). En kısa konuşması da, 1 Kasım 1927 Meclis Açılış Konuşmasıdır (422 sözcük). Atatürk'ün, rahatsızlığı nedeniyle, 1 Kasım 1938 yılı Açılış Konuşması Başbakan Celal Bayar tarafından okunmuştur.

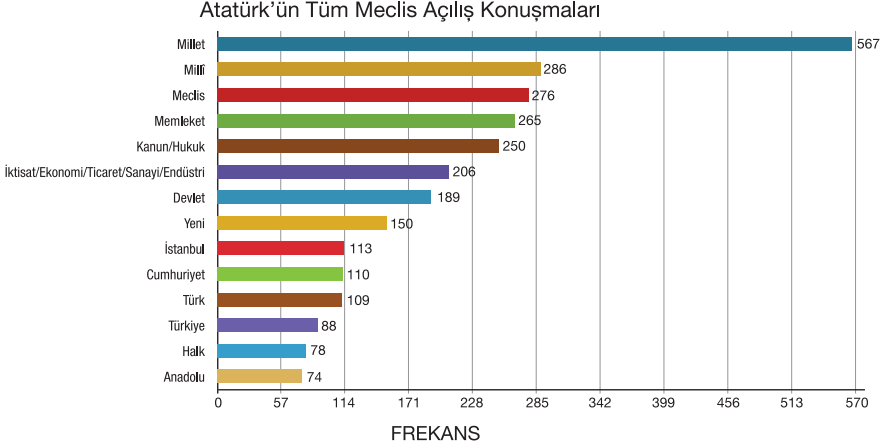
Tablo 1: Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmaları

ATATÜRK'ÜN MECLİS AÇILIŞ KONUŞMALARI		
1	24 Nisan 1920	Meclis Açılış Konuşması
2	1 Mart 1921	Meclis Açılış Konuşması
3	1 Mart 1922	Meclis Açılış Konuşması
4	1 Mart 1923	Meclis Açılış Konuşması
5	13 Ağustos 1923	Meclis Açılış Konuşması
6	1 Mart 1924	Meclis Açılış Konuşması
7	1 Kasım 1925	Meclis Açılış Konuşması
8	1 Kasım 1926	Meclis Açılış Konuşması
9	1 Kasım 1927	Meclis Açılış Konuşması
10	1 Kasım 1928	Meclis Açılış Konuşması
11	1 Kasım 1929	Meclis Açılış Konuşması
12	1 Kasım 1930	Meclis Açılış Konuşması
13	1 Kasım 1931	Meclis Açılış Konuşması
14	1 Kasım 1932	Meclis Açılış Konuşması
15	1 Kasım 1933	Meclis Açılış Konuşması
16	1 Kasım 1934	Meclis Açılış Konuşması
17	1 Kasım 1935	Meclis Açılış Konuşması
18	1 Kasım 1936	Meclis Açılış Konuşması
19	1 Kasım 1937	Meclis Açılış Konuşması
20	1 Kasım 1938	Meclis Açılış Konuşması

Atatürk'ün, Meclis Açılış Konuşmalarının İçerik Analizi ile O'nun Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Geçiş Stratejilerinin Belirlenmesi

Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının dönemsel analizlerine geçmeden önce, genel hatlarıyla tüm konuşmalarının frekans bilgilerine bakılması, dönemler arası anlamlı farklılıklar gösteren sözcük frekanslarının belirlenmesi ve yorumlanması açısından önemli ve yerinde olacaktır.

Grafik 1: Atatürk'ün Tüm Meclis Açılış Konuşmalarının Kelime Frekansları

Atatürk'ün konuşmalarında kullandığı kavramların sıklık ve ağırlıklarının dönemsel farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu noktadan hareketle, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmaları, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş ve ulus devletleşme yönünde izlediği rejim stratejileri açısından üç ana döneme ayrılarak incelendi:

1. Kurtuluşa Hazırlık Aşaması: 24 Nisan 1920 Meclis Açılış Konuşması.

2. Kurtuluş Aşaması: 1 Mart 1921-1 Mart 1922-1 Mart 1923 Meclis Açılış Konuşmaları.

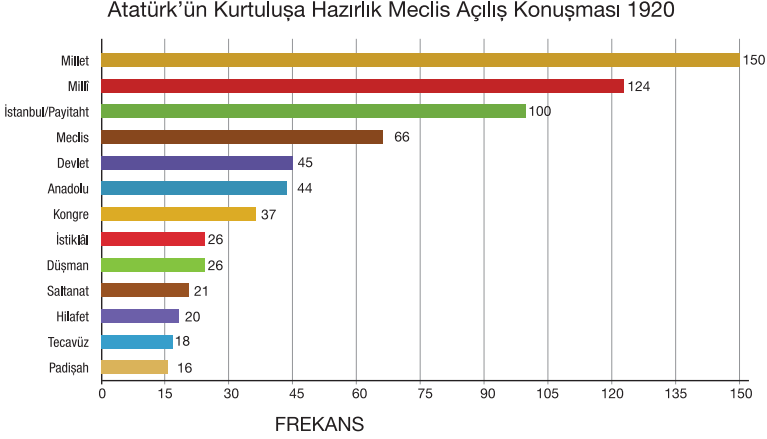
3. Kuruluş Aşaması: 13 Ağustos 1923-1 Kasım 1938 Meclis Açılış Konuşmaları.

Dikkat edileceği üzere, Atatürk 1923'te iki kez Meclis Açılış Konuşması yapmıştır. Birinci konuşma, 1 Mart 1923 Meclis Açılış Konuşması, Lozan Antlaşması öncesi olduğundan Kurtuluş Dönemi içerisinde değerlendirilmiştir. İkinci konuşması ise, 13 Ağustos 1923 Meclis Açılış Konuşması, Lozan Antlaşması sonrası ve II. TBMM'nin açılış konuşması olduğundan Kuruluş Dönemi başlangıcı olarak incelenmiştir.

1. Atatürk'ün Kurtuluşa Hazırlık Dönemi: 24 Nisan 1920 Meclis Açılış Konuşması İçerik Analizi

Atatürk ilk ve en uzun Meclis Açılış Konuşmasını 24 Nisan 1920'de yapmıştır ve toplam 12638 sözcük kullanmıştır.

Grafik 2: Atatürk'ün Kurtuluşa Hazırlık Aşaması: 24 Nisan 1920 Meclis Açılış Konuşması Kelime Frekansları

“16 Mart 1920’de Osmanlı Devleti başkentindeki işgalin pekişmesi ve Meclis-i Mebusan’ın çalışmaz hale gelmesi fiili olarak A-RMHC tüzüğü’nün 4. Maddesinin uygulamaya geçirilmesi ve cemiyetin yurt yönetimini üstlenmesi anlamını taşımıştır. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa, kolordu kumandanlıkları ve valilerle temasa geçerek, Ankara’da bir Kurucu Meclisin toplanmasına ve bu meclis üyelerinin seçiminde uygulanacak esaslara ilişkin görüşlerini bildirmiştir. Buna göre Ankara’da toplanacak Meclis Kurucu Meclis adını taşıyacaktı.”¹⁵ Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 günü muhteşem bir törenle açılmıştır. “23 Nisan 1920’de Ankara’da çalışmalarına başlayan Meclis, ilk Milli Meclis olarak tarihte yerini almıştır.”¹⁶ Meclis’te, memleketin her tarafından seçilerek gelen mebuslar ile İstanbul’dan Ankara’ya ulaşan mebuslar, bütün hükümet memurları ve Ankara halkı, ayrıca yurdun çeşitli bölgelerinden Meclisin açılış törenini görmeye gelen kişiler yer almıştır. Öncelikle Hacı Bayram Camii’nde Cuma namazı kılındıktan sonra, toplanan kalabalık ellerinde sancaklarla Meclisin önüne gelmişler ve kapı önünde dualar okunup, kurbanlar kesildikten

15 Ahmet Demirel, **İlk Meclis’in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, 2010, s.73.

16 İhsan Güneş, **Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türkiye’de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008, s. 362.

sonra Meclis açılmıştır. Halk ile temsilciler iç içe yer almıştır. Meclisin açılış tarihi 22 Nisan Perşembe günü olarak belirlenmesine rağmen, bu tarih 23 Nisan Cuma'ya alınmıştır. Bunun sebebi, İstanbul Hükümeti'nin Anadolu hareketini din düşmanı gibi göstermesi ve imandan yoksun kişiler olarak halka ilan etmesi idi. Cuma gününün İslam Âlemindeki öneminden dolayı açılış tarihi Cuma'ya alınmıştır.¹⁷

“Çok uluslu ve çok sorunlu Osmanlı toplumunda”¹⁸, Anadolu'nun somut koşulları gerçekten de bir yürütme organının oluşturulmasını zorunlu kılıyordu, ülke topraklarının büyük bir bölümü denetimsiz bir duruma girmiş, Anadolu başsız bir vücut şekline dönüşmüştü.¹⁹ “Bu dönemde meclisin temelleri atılmış, Ankara Meclis ve hükümeti milli hareketin tek meşru temsilcisi haline gelmiştir”.²⁰ I. TBMM Dönemi Kurtuluş Savaşını sevk ve idare etmiştir. Büyük Millet Meclisi kuruluş dönemi itibarıyla çok zor bir dönemde olağanüstü şartlarda kurulmuştu. Bu yüzden Büyük Millet Meclisi'nin yapacağı işler ve alacağı sorumluluklar büyüktü. Atatürk bu bilinç ve gururla Büyük Millet Meclisi'nin Açılışını yapmış, çalışmalarını bu anlayışla sürdürmüştür. Büyük Millet Meclisi her şeyden önce kurucu meclis konumundadır. İkinci olarak; bu meclis İstiklal Savaşı'nı yapmış ve kazanmış muzaffer bir meclistir. Üçüncü olarak; Büyük Millet Meclisi halkın her kesiminin katılımı ile demokratik bir meclis görünümündedir. Dördüncü olarak; “İmparatorluk'tan” “Cumhuriyet'e”, “Ümmet Devleti'nden” “Milli Devlet'e” geçişi sağlamıştır.²¹

1920'de Meclis açıldıktan sonra bir hükümetin kurulması zorunluymuştu, Padişah ve Hilâfet zor durumda olduğu için geçici de olsa bir reis seçilmeliydi. Tüm yetkilerin yasama, yürütme ve yargının tek elde toplandığı bir meclis hükümet

17 Ayşegül Demirten Yüzgeç, **Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1920–1923)**, T.C Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s. 38-39.

18 İhsan Güneş, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)**, s.360.

19 **a.g.e.**, s.290-291.

20 Ahmet Demirel, **Birinci Meclis'te Mustafa Kemal'in Muhalifleri**, Ufuk Yayınları, 2013, s.22.

21 Selçuk Duman, “Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşu ve Nitelikleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2004, S. 245-264, s.17.

sistemi vardı.²² İlk kez padişah olmaksızın, açılan Mecliste²³, Atatürk²⁴, 24 Nisan 1920'de, Meclis Başkanı seçildikten sonra, meclise teşekkürlerini ifade ederek, Meclis Açılış Konuşmasını yapmıştır. Atatürk'ün ilgili dönemlere ait çeşitli belge, telgraf, mektup vs. alıntılarla yapmış olduğu bu uzun açılış konuşması üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm, Ateşkes'ten Erzurum Kongresi'ne kadar geçen süre içindeki durum ve gelişmelerle ilgilidir. İkinci bölüm, Erzurum Kongresi'nden 16 Mart tarihinde İstanbul'un düşman tarafından işgal edildiği güne kadar olan durum ve gelişmeleri içine almaktadır. Üçüncü bölüm, 16 Mart 1920'den bu konuşmayı yaptığı 24 Nisan 1920 tarihine kadarki süreç, durum ve gelişmelerle ilgilidir.²⁵

Atatürk'ün bu konuşmasının temel içeriği ve amacı, meclisi ve milleti kuruluş mücadelesine hazırlamak ve motive etmek olmuştur. Oldukça etkileyici olan bu konuşmasında sıklıkla yer alan kelimelerin nitelikleri ve bağlamlarına bakıldığında, en sık kullandığı kavramın "Millet" olduğunu görüyoruz (Grafik 2). Millet kavramını şu bağlamlarda kullanmıştır: Millet'in imhası, itimadı, ameli, selameti, kalbi, hukuku, soyluluğu, istiklâli, serveti, hareketi, hakkı, azmi, vaziyeti, nam ve şerefi, vicdanı, galeyanı, nazarı dikkati, payitahtı, kuvveti, vekilleri, esaret ve zilleti, katı iradesi, mağlubiyeti, efkârı, maksadı, temsili, lehine, aleyhine, terakkisi, kurtuluşu, uyanıklığı. Sadayı millet, bütün millet, sînei millet, dövüşen, tecavüzler karşısında kalan millet, takdir eden millet, kan ağlayan millet, mazlum millet, asil millet. Millet uğruna, millet namına, millet için, münevveranı millet, millete karşı cinayet ve hıyanet, milleti necibe.

Millet kavramının kullanımında dikkati çeken boyut, Atatürk önce bir durum tespiti yaparak, milletin zor şartlarda olduğunu, mağlubiyet ve esaret altında olduğunu, tecavüzler karşısında kaldığını vurgulayarak mazlum millet

22 Yüzgeç, **a.g.e.**, s. 49.

23 I. Meclis, Büyük Millet Meclisi'nin I. Dönemi boyunca, 349'u yeni seçilen 88'i Osmanlı Meclis-i Mebusan'ından gelen toplam 437 mebus görev yapmıştır. Meclis görev süresini doldurmadan evvel 100 milletvekilinin de görevlerine son verilerek meclisten ayrılmıştır. Bu ayrılanlardan, 14'ü vefat etmiş, 71'i istifa etmiş veya toplantılara katılmadığından dolayı istifa etmiş sayılmıştır. Mebuslukları düşürülenlerin sayısı ise 5'tir. Bkz., Yüzgeç, **a.g.e.**, s. 37.

24 Tarihin bu dönemlerinde Mustafa Kemal olarak geçmektedir. Sonraki dönemlerde de Atatürk olarak geçmektedir. Metin bütünlüğünün korunması açısından, tüm metin boyunca Atatürk olarak yer verilmesi uygun görülmüştür.

25 **TBMM Zabıt Ceridesi**, İkinci İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, s. 8-30, s. 8.

görüntüsü çizmektedir. Ancak diğer taraftan da, yapılması gerekenleri yine milletin yapacağını şu şekilde vurgulayarak diler getirmiştir: Millet in asil, güçlü, uyanık, kuvvetli, şerefli, azimli olduğunu, bu duruma boyun eğmeyeceğini ve mücadeleye hazır olduğunu vurgulayarak toplanan Meclisin de bu görevi yerine getirmesi gerektiğinin/getireceğinin altını çizmiştir. Bir anlamda başsız kalan milletin, kurtuluşunun yine millette olduğunu belirtmiştir. Böylelikle, milletin Meclisteki temsilcilerini motive ederek, kurtuluş mücadelesine hazırlamıştır. Millet in sinesine giderek, millet iradesini esas almış, zorlu kurtuluş mücadelesini bunun temelinde başlatmıştır. Bu süreçte milletin de meclisin yanında yer aldığını gözlemliyoruz. “Türk halkının varlığını, özgürlüğünü ve kutsal değerlerini ortadan kaldırmaya yönelik emperyalist devletlerin saldırıları karşısında, imparatorluk merkezinin teslimiyetçi tavrı, Anadolu halkını ulusal eylemcilerin yanında yer almaya zorladı.”²⁶

Atatürk'ün bu konuşmasında sıklıkla dile getirdiği İstanbul, Anadolu ve memleket kavramlarını da kurtuluş mücadelesi süreci ile sembolleştirdiğini gözlemliyoruz. Atatürk İstanbul'u, Osmanlı Devleti'nin idari merkezi olması nedeni ile sıklıkla dile getirmiş ve İstanbul'un işgali, vaziyeti, hali, hadisesi, mukadderatı, faciası vb. nitelendirerek işgalin, işgal altında olmanın sembolü olarak kullanmıştır. Atatürk'ün konuşmasında, Anadolu, Anadolu'daki durum ve Anadolu'da başlatılan mücadele, Anadolu'da bulunmak, Anadolu'ya varmak gibi kullanımları ile hâlihazırda buldukları ve yeni Meclisin açtığı yer olarak geçmektedir. Anadolu'yu mücadelenin başladığı yer olarak işgalden kurtuluş olarak sembolleştirmiştir. Memleket ise fiziki ve coğrafi anlamda tüm ülkenin sembolüdür. Memleketimiz sözcüğünü de, memleketi(mizi) kurtarmak, memleketin selameti, asayışı, sükûneti, idaresi bağlamında vatan algısı olarak kullanmıştır.

Atatürk'ün “Meclis-i Millî” kavramını sıklıkla vurgulaması, Osmanlı Devleti'nden yavaş yavaş kopuşun habercisi niteliğindedir. Hâlihazırda başkanı olduğu Meclisi millet temelinde merkeze koyduğunu ve yetkilendirdiğini ve Millî Mücadelenin millet destekli olmasına vurgusu ise ümmet algısından millet algısına doğru yönelme olduğunun göstergesi niteliğindedir.

“Kongre” kavramı, özellikle Atatürk'ün konuşmasının ikinci bölümünde sıklıkla geçmektedir. Meclisteki milletvekillerine, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin tüm ayrıntıları ile aktararak süreç hakkında bilgilendirdiğine şahit oluyoruz.

26 İhsan Güneş, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2008, s. 46.

Tüm konuşmasının esas konusu ve amacı “İstiklâl” olan Atatürk, çoğu yerde milli istiklâl, milletin, devletin, Saltanat ve Hilâfetin istiklâlinden söz etmiştir. Atatürk’ün bu konuşmasında, daha sonraki konuşmalarında neredeyse hiç karşılaşmayacağımız, “Saltanat”, “Hilâfet” ve “Padişah” kavramlarını da sıklıkla kullandığına tanık oluyoruz. Saltanat, Hilâfet ve Padişah, kavramları tek bir kişiyi temsil ettiğinden dolayı Atatürk bu kavramları iç içe kullanmıştır. Atatürk’ün konuşmasında, Padişah kavramının önüne gelen yüceltici sıfatları kullanımı dikkat çekicidir. Atatürk’ün, saygıdeğer Padişah hazretleri, yüce Padişahım, Büyük Milletin ve kutsal Hilâfetin biricik ve gerçek dayanağı bulunan yüce Saltanatınız, yüce Padişahlık makamı, Milletin şefkatli babası ve şerefi olan padişahı vb. ifadeleri O’nun Hilâfet ve Saltanat makamına saygı temelinde devlet geleneğini devam ettirdiğinin bir göstergesi niteliğindedir. Çünkü bu makamlar ve temsilcisi padişah milletin gözünde kutsallığını korumaktadır. Atatürk’ün vermek istediği asıl mesaj, Saltanat ve Hilâfet makamının işgal altında olduğu ve onları da kurtarabilecek tek gücün millet olduğu ve bunun da Meclis aracılığıyla gerçekleşebileceğidir. Atatürk, hem milleti ve onun temsilcisi konumunda olan meclisi kurtuluşa motive edebilmek, hem de olası muhalifleri karşısına almamak için, Saltanat ve Hilâfet makamının karşısında olmadığını mesajını oldukça etkili bir şekilde vermiştir. Bu bağlamda Atatürk’ün şu sözleri meclis tarafından şiddetli alkışlarla karşılanmıştır:

“Meclisinizde temessül ve tecelli eden kudreti milliyemiz makamı hilâfet ve saltanatı ecnebi tazyikinden kurtaracak ve Devleti Osmaniye-yi inhilâl ve esaretten tahlis edecek tedabiri ittihaz eyliyecektir ve istiklâli tammesi şart olan makamı hilâfete merbutiyeti vicdaniyeleriyle müftehir ve müteselli olan âlemi İslâmiyet ile yaşamak kabiliyetini nefsinde gören bir milletin esir olamayacağına kanaatle harekâtımızı hatve, hatve takibeden bütün cihanı medeniyet ve insaniyetsizlere zahîr olacaktır.”²⁷

Atatürk, Saltanatı ve Hilâfet makamını yabancı baskısından kurtarabilmek için bugünkü Meclisi nasıl oluşturduğunu, “Hilâfet makamının ve saltanatın bağımsızlığının dokunulmazlığını, milli bağımsızlığımızı ve milli sınırlarımız içinde yaşama imkân verecek bir barışı sağlayacak önerileri ayrıntıları ile tespit edip uygulayabilmek için, millet tarafından olağanüstü yetkiye sahip bir meclis-

27 TBMM Zabıt Ceridesi, 1336, s.30.

sin Ankara'da toplanması gereğini millete duyurmakla ilgili milli görevimizi ve vatan borcumuzu da yerine getirdik.”²⁸ sözleriyle dile getirmiştir.

Ancak bunun da milli egemenliğin kazanılarak gerçekleştirilebileceğinin altını da özellikle çizmiştir: “Her halde Osmanlı topluluğunun bütünlüğü, milli bağımsızlığın kazanılması, her şeyden önce yüce Saltanat makamının dokunulmazlığı, mutlaka güvenilir bir kuvvete ve sağlam bir yönetime bağlı olarak gerçekleştirilebilir. Bu ise ancak milli egemenlik esasına dayanan yönetim ve kuvvetle sağlanabilir.”²⁹ Atatürk, Padişahın da kurtuluşu milletten beklediğine dair önemli bir olayı konuşmasında şöyle dile getirmiştir:

“Büyük milletin ve mukaddes hilâfetin imadi sahib ve yegânesi bulunan saltanatı hümayunlarını Cenab-ı Hakk masunu afat buyursun! Şevket-penahım! Memleketin ‘bugün uğradığı afatı tazyik ve tehlike-i inkısam karşısında ancak Zatı Hümayunları başta olmak üzere, millî ve mukaddes bir kudretin sayha-i mevcudiyeti vatani ve istiklâlî Devlet ve milleti ve Hanedanı Celilüşşanımızın altı buçuk asırlık mübeceel tarihini kurtarabilir. Her tarafta bu içtihad ve kanaat yektadır. En ‘son Huzuru Şahanelerinde’ şeref müsüle mazhair buyurulduğumda İzmir vaka-i müellimesinden pek mahzun olan kalbi hümayunlarının hu noktai necata ait ilhamatı bu anda dahi hafıza arayı intibahımdır. Bu ilhamatı izah etmek isterim. İstanbul’dan en son müfarakat edeceğim gün şeref müsüle nail olmuştum. Bu esnada Zatı Hazreti Padişahi Boğaziçi’nde bulunan İngiliz zırhlılarının, saraya müteveccih olan toplarını göstererek, ‘görüyorsunuz’ dedi, ‘ben artık memleket ve milleti nasıl kurtarmak lâzım geleceğini tasavvurda tereddüde düşür oluyorum’ ve ellerini kaldırarak, ‘inşallah millet mütenebbih ve müteyak-kız olur, bu vaziyeti elimeden gerek beni ve gerekse kendisini tablis eder’ buyurmuşlardı, binaenaleyh; mâruzâtımda arz etmek istediğim bu ifade-i hümayunlarıdır.”³⁰

Konuşması boyunca, Saltanat ve Hilâfetin kurtuluşunun milli irade ve milli mecliste olduğunu her fırsatta vurgulamıştır. Meclisin gücünü alacağı asıl görevinin de bu olduğunu vurgulamıştır. Atatürk, Türk toplumunun dinsel inançlara, geleneksel ve dinsel kurumlara ne kadar içten bağlı olduğunu biliyordu.

28 a.g.e., s. 29.

29 a.g.e., s. 17.

30 TBMM Zabıt Ceridesi, 1336, s. 10.

Bu nedenle yurdun kurtarılması, ulusun özgürlüğünün sağlanması amacının vurgulanması yanında Hilâfet ve Saltanat kurumlarının yabancı baskısından kurtulması konusuna da değinerek padişaha karşı olunmadığının, tersine padişahi dahi tutsak alan emperyalist güçlere karşı olduğu kanısının halkta uyandırılmasına özen gösteriyordu. Kuşkusuz bu bir inkılap stratejisiydi.³¹ Atatürk'ün, Saltanat ve Hilafet makamının bağımsızlığı ve milli egemenlik kavramlarını iç içe kullandığına tanık oluyoruz. Asıl amacın Saltanat ve Hilâfet makamının bağımsızlığı olduğu mesajını verirken, öte yandan da bunun ancak milli egemenlikle gerçekleşebileceğinin altını çizmiştir.

Tarihte siyasi devrimlerin, şartlar olgunlaştığında gerçekleştiğine tanık oluyoruz. Bu bağlamda, İstanbul'un işgali, Saltanat ve Hilâfet makamının tehlikeye altında olması ve Meclisi Mebusan'ın dağılması, Atatürk'ün gerçekleştireceği siyasi devrimin şartlarını olgunlaştırmıştır. İstanbul'un işgali Atatürk'ün Anadolu'da önceden başlatmış olduğu Milli Mücadele sürecine lokomotif bir etki yapmış, Meclisi toplamasını ve Milli Mücadele ruhu yaratmasını kolaylaştırmıştır.

Atatürk'ün bu konuşmasında gösterdiği asıl hedef, Saltanat ve Hilâfet makamının bağımsızlığı olsa da, üstü örtük bir biçimde, milli bağımsızlık ve egemenliğin millette olduğu yeni bir rejim oluşturma hedefinde olduğunu metnin içerik analizinden çıkarabiliyoruz. Atatürk on dokuz yerde milli/milletin bağımsızlığından söz ediyorken, dört yerde Saltanat ve Hilâfet makamının bağımsızlığını dile getirmiştir. Bu mücadelenin temelini milleti koyan Atatürk'ün milletin egemenliğine dayalı bir rejimin sinyallerini verdiğini söyleyebiliriz.

Atatürk'ün liderlik nitelikleri arasında en belirgin olanı milli strateji anlayışına sahip olmasıdır. Milli strateji anlayışı, O'nun siyasi alanda meydana gelen değişimlerde belirleyici faktör olmuştur. Bağımsızlık hareketinde, yeni Türkiye Devleti'nin kurulması ve devamlılığında bu stratejisini görmekteyiz. Atatürk'ün siyasi düşüncesinin ikinci prensibi milli egemenlik meselesidir.³² Milli Mücadele döneminden başlayarak Atatürk tarafından yönlendirilen Türk dış politikası,

31 İhsan Güneş, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, s. 67.

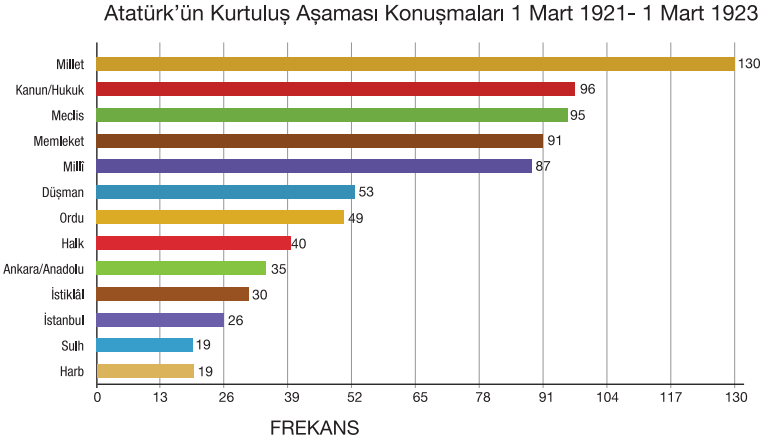
32 Taner Aslan, "Siyasi, Sosyal ve Kültürel Açından Atatürk'ün Liderliği Üzerine Bir Deneme", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2008 Cilt 32 No 2, s. 241-261, s. 254.

gerçekçi ve pragmatist temelde yeni ve millî bir devlet kurma çabasıdır ve bu çaba bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş diplomasini de oluşturmuştur.³³ Bu konuşmasında, Atatürk'ün millî stratejisini etkili bir şekilde uygulamaya koyduğunu söyleyebiliriz.

2. Atatürk'ün Kurtuluş Aşaması Meclis Açılış Konuşmaları: 1 Mart 1921-1 Mart 1922-1 Mart 1923 İçerik Analizi

Atatürk, ilk Meclis Açılış Konuşmasının ardından, kurtuluş mücadelesini başlatmış ve bu süreçte üç Meclis Açılış Konuşması yapmıştır. Bu konuşmalarında toplam 15638 sözcük kullanmıştır.

Grafik 3: Atatürk'ün Kurtuluş Dönemi Meclis Açılış Konuşmaları: 1 Mart 1921-1 Mart 1922-1 Mart 1923 Kelime Frekansları

TBMM'nin açılışından 1921 İlbahar'ına kadar geçen dönem içinde bir yandan cephelerde önemli gelişmeler yaşanmış bir yandan iç isyanlar büyük ölçüde bastırılmış, bu arada Kuva-yı Milliye örgütlenmesinden düzenli orduya geçilmişti. TBMM'nin birbiri ardına çıkardığı kanun ve aldığı kararlarla TBMM Hükümeti rejiminin temelleri atılmıştı.³⁴ Atatürk'ün bu dönemde de en sık kullandığı kavram, "Millet"tir. Millet(in)(imizin) ihtiyaçlarını temin etmek,

33 Bülent Şener, "Atatürk'ün Dış Politika Anlayışında Gerçekçilik ve Pragmatizm Olguları Millî Mücadele Dönemi Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri Örneği", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, Şubat 2007, Yıl 5, s. 175-185, s. 184.

34 Ahmet Demirel, **İlk Meclis'in Vekilleri Millî Mücadele Döneminde Seçimler**, s. 115.

inkişafı, mücadelesi, kendi kendisini idareye muktedir olması, irşat ve tenviri (doğru yolu bulması ve aydınlanması), kabiliyetleri, sıhhat ve hayatı, asayışı, sefaleti, menfaati, saadet ve refahı, kuvvetleri, hedefi, azmi, varlığı, davasındaki kutsiyeti, heyecanı, tesanüdü, serveti, ahengi, menfaati, iradesi, emeli, hürriyeti, sözü, vicdanı, hayat iksirini keşfetmesi şeklindeki kullanımları öne çıkanlar arasındadır. Bir önceki konuşmasında işgal altında olan, mazlum millet görüntüsü çizen Atatürk'ün bu konuşmasında artık kendine güvenen ve egemenliği eline alan millet görüntüsü çizdiğini iddia edebiliriz. Bunu şu sözlerinden anlıyoruz:

“Muhterem arkadaşlarım, bütün “bir millet, ölümle göz göze baktığımız mütareke günlerinden başlayarak bugüne kadar katettiğimiz mesafeleri, atladığımız sayısız müşkülâtı bir defa daha beraber tabattur edelim, ne vakit başladığı bilinmeyen zamanlardan beri şerefi istiklâl ile yaşayan milletimiz en feci bir izmihlal ile nihayet ölüyor gibi görünmüş iken kaydı esarete karşı evlâlımı kıyama davet eden ecdat sesi kalplerimiz içinde yükseldi ve bizi son halâs mücâhedesine davet etti. Alkışlar! Artık yeis ve fütür günleri çok arkada kaldı. Memlekete halâs ve hakikat yolunu işaret etmiş ve bütün milleti kendi istiklâl bayrağı altında toplamış olan Meclisi Âliniz ikinci senesi mesaisine dâhil olurken ben, ufkumuzda inkişafa başlayan ışıkların bu kadar felâket görmüş olan bedbaht vatanımızda bir sabahı hayır olmasına dua ediyorum. Sürekli alkışlar.”³⁵

Atatürk'ün bu konuşmalarında kazanılan zaferlerle birlikte, mazlum olmaktan sıyrılan bir millet vurgusunu öne çıkardığını, “Millet ancak hâkimiyeti milliyesini eline alarak kurduğu yeni devlet ve yeni mahiyetteki idare sayesinde kendi hayatı ve memleketin malı fuziyeti için zaruri olan şeraiti ve pek büyük olan muzaffëriyatı temin eylemiştir.”³⁶ sözlerinden anlıyoruz.

Atatürk'ün bu dönemde meclisin işleyebilmesinin kanuni temellerini oluşturma çabasında olduğunu görüyoruz. Bu nedenle kanun kavramı sıklıkla konuşmasına yansımıştır. Açıkçası, Atatürk, kanuni yapılanmayı hâkim kılmak çabasıdadır. Rejimle ilgili en önemli adım 20 Ocak 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla, bir başka deyişle 1921 Anayasası'yla atılmıştır. Bu Anayasaya bir bütün olarak bakıldığında, milletin egemenliği ile yasama organı arasında özdeşlik ilişkisi, yasama ile yürütme arasında vekâlet ilişkisi ve yürüt-

35 TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 9, Birinci İçtima, 1 III.1337 Salı, s. 2-7, s.7.

36 TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 28, Birinci İçtima, 1.3.1339 Perşembe, s. 2-18, s.16.

me ile bürokrasi arasında bağımlılık ilişkisi kuran demokratik bir içeriğe sahiptir.³⁷ Atatürk, 20 Ocak 1921'de kabul edilen, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'ndan (13 kez) söz etmektedir. "Milleti bizzat kendi mukadderatına hâkim kılmak esası Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuzla tesbit edilmiştir."³⁸ sözleriyle de önemine vurgu yapmıştır. Bu Anayasa ile egemenliğin Osmanlı Hanedanından TBMM'ye hukuken de geçtiği, zaferden sonra Saltanatın kaldırılması (egemenliğin ulusa geçmesi), Cumhuriyet'in ilânı (demokratik bir devlet sisteminin benimsenmesi) ve Hilafetin kaldırılması (teokratik devletten kesin olarak ayrılma) ile siyasal devrimler gerçekleştirilirken lâik hukuk devriminin de ön hazırlıkları tamamlanıyordu.³⁹ Kurtuluş aşamasında, bir yandan dış düşmanlara karşı kurtuluş mücadelesi verilirken, diğer yandan da Osmanlı yönetiminden hukuksal anlamda bir kurtuluş mücadelesi verilmiştir.

1921 yılını "Milli Yıl" olarak nitelendiren Atatürk, "Milli" faaliyetimiz, sene(miz), ordumuz, hayatımız, davamız, tarihimiz, gayemiz, zafer, idare, prensipler, cidal (cenk), hazine, hars, vazife, hudut, hâkimiyet kullanımları ile kurtuluş mücadelesine nitelendirmeler yapmıştır. Örneğin takip eden cümlede yer aldığı gibi, "Türkiye'nin milli davası da aralıksız ve hep ileri doğru yürümüştür."⁴⁰

Kurtuluş mücadelesinin verildiği bu süreçte, "düşman" kavramı sıklıkla geçmektedir. Düşman(lar)ın-ımız (ın) saldırısı, muharebe, işgali, propagandaları, ordusu, ablukası, tahribatı, tarafından yakılan köyler ve şehirler, çarpışması öne çıkan kullanımlardır. Toplumsal bütünleşme ve dayanışma açısından bu konunun sıkça vurgulanması önemlidir.

Atatürk'ün hem "Millet" hem de "Halk" kavramlarını sıklıkla kullandığını gözlemliyoruz (Grafik 3). Bu iki kavramı bazı noktalarda benzer anlamlarda kullanılıyorken, anlamların nerede ve nasıl farklılaştığı araştırma sürecinde merak konusu olarak kendisini göstermiştir. Atatürk, Milleti, Milli Mücadele süreci ile ilişkilendirerek, işgal altında ve bu mücadeleyi gerçekleştiren olarak anlamlandırmıştır. Halk kavramını da, halkın geleceği, yönetimi, durumu, vergi yükü, refahı, şehir halkı ve halkımızın çiftçi olması vb. kullanımlarla, ülke sınırları içerisinde yaşayan ve vatandaş olarak anlamlandırmıştır.

37 Ahmet Demirel, **İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, s. 107.

38 **TBMM Zabıt Ceridesi**, 1337, s. 4.

39 Gülnihal Bozkurt, "Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 22, Cilt VIII, Kasım 1991, s. 1-7, s. 1-2.

40 **TBMM Zabıt Ceridesi**, 1339, s. 2.

Bu dönemde dikkati çeken ifade, “Türkiye Halkı”dır. Altı yerde Türkiye halkı ifadesini dile getiren Atatürk, şu şekilde tanımlamıştır:

“Efendiler; Türkiye halkı ırkan ve dinen ve harsen müttehit, yekdiğere karşı hürmeti mütekebile ve fedakârlık hissiyatıyla meşhun ve mukadderat ve menafii müşterek olan bir heyeti içtimaiyedir. Bu camiada hukuku ırkıyeye, hukuku içtimaiyeye ve şeraiti muhitiyeye riayet, siyaseti dahiliyemizin esas noktalarındandır. Dahilî teşkilâtı idareimizde bu esasi noktanın, halk idaresinin bütün mânayı şâmilıyla lâyük olduğu derecei inkişafı isal edilmesi siyasetimizin icabatındandır.”⁴¹

İrk hakları kavramını öne çıkaran Atatürk’ün, TBMM’yi herhangi bir etnik ve dini temele dayandırmadığını görüyoruz. Atatürk’ün bu tutumunun arkasında yatan stratejisi, milli dayanışma çerçevesinde herhangi bir etnik grubu öne çıkararak başarıya ulaşacağını düşünmemesinde yatmaktadır. Diğer bir ifade ile Atatürk, Milli Mücadele sürecinde ülke topraklarında yaşayan dili ve dini fark etmeksizin her kesime eşit mesafede durmuş ve mücadele sürecine herkesin dâhil olmasını istemiştir.

Bir önceki dönemde, kurtuluş mücadelesini başlatabilmek için Saltanat ve Hilafet makamının bağımsızlığı temelinde Meclisi motive eden Atatürk’ün, Kurtuluş döneminde de, Türkiye’nin asıl sahibi, yazgısı ile çıkarları aynı olan topluluk olarak tanımladığı Türkiye halkını, birbirinden ayırmadan mücadelenin kendisine motive ettiğini ileri sürebiliriz. İleride üzerinde durulacağı üzere, Atatürk’ün “Kuruluş Aşaması” Meclis Açılış Konuşmalarında “Türkiye Halkı” kavramını hiç kullanmadığı tespit edilmiştir. Türkiye halkı yerine, Kuruluş Aşamasının temel stratejisini oluşturan Ulus-devlet politikası bağlamında, “Türk Milleti” kavramını sıklıkla dile getirdiğini gözlemliyoruz.

Atatürk bu dönemde, İstiklâl kavramını, önceki dönemden farklı anlamlarda da kullanmıştır. Bir önceki dönemde dışarıdaki ve ülkenin topraklarını işgal eden düşmandan ve onlardan kurtuluş anlamında, “İstiklâl” vurgusu yapmıştı. Oysa bu dönemde, İstiklâli tam (tam bağımsızlık) kavramını öne çıkardığını ve sıklıkla, devletin, maliyenin, hukukun, adliyenin istiklâlini dile getirdiğini gözlemliyoruz. İçteki iki düşmandan kurtuluş anlamında “İstiklâl” vurgusu yapmıştır. Bu düşmanlardan birincisi, Tam bağımsızlığın ekonomik bağımsızlıkla mümkün olacağını vurgulayan Atatürk, kapitülasyonlar ve adli ayrıcalıklardan

41 TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 18, Birinci İctima, 1.3.1338 Çarşamba, s. 2-16, s. 3.

kurtuluş anlamında tam bağımsızlığı dile getirmiştir. Şöyle ki, milli bağımsızlık savaşlarla kazanılabilecekken, tam bağımsızlık ekonomik ve adli bağımsızlıkla mümkün olabilecekti. İkincisi de, içteki mevcut yönetim ve rejim karşıtlarına yönelik “İstiklâl” vurgusu söz konusudur. Bu bağlamda, İstiklâl Mahkemeleri devreye sokulmuştur.

Kurtuluş aşaması, bir savaş dönemi olduğu için ordu, harb, sulh kavramları da sıklıkla konuşmalarına yansımıştır. Dikkati çeken nokta, harb ve sulh kavramlarının eşit sıklıkla dile getirilmiş olmasıdır. Savaş ortamında olunmasına rağmen barışın aynı sıklıkla dile getirilmesi, Atatürk'ün barışçı siyasetinin ve barıştan yana olduğunun göstergesidir.

Atatürk'ün bu dönem konuşmalarında, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e giden yol stratejisinde öne çıkan konuları şöyle özetlenebilir:

1. Önceki dönem konuşmasında Milli Mücadele ve Milli Kurtuluş üzerine yoğunlaşan Atatürk bu dönemde, savaşların kazanılmasıyla birlikte ekonomi, sağlık, adli konular, bayındırlık, eğitim, din işleri, vakıflar gibi iç politika konuları üzerinde durmuştur. Ülkenin kalkınması, halkın sorunları gibi konuların dile getirildiğini gözlemliyoruz. Artık mücadelenin yönünün yavaş yavaş dıştan içe doğru yön değiştirdiğini ileri sürebiliriz.

2. Atatürk konuşmalarında yer yer köylü vurgusu yapmıştır. “Türkiye'nin sahibi hakikisi ve efendisi, hakiki müstahsil olan köylüdür”⁴² ifadesinin iki boyutu olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi, ülke nüfusunun çoğunluğunun köylü olması ve ekonominin tarıma dayalı olmasıdır. İkincisi, Bolşeviklerin Türk köylüsüne seslenişinin önüne geçmek ve Türk köylüsünün sahipsiz olmadığı mesajını vermek istemiş olmasıdır. Atatürk'ün burada milletini alternatif kurtarıcı söylem, politika ve liderlerden korumak stratejisi geliştirdiğini iddia edebiliriz.

3. Yine bu dönem konuşmalarında, yabancı sermayeye karşı olmadığını mesajını vermiştir.

“Ancak inşaat ve tesisatın ve işletilmesi bugünkü siai maliyemizle gayri mütenasip cesim sermayelere mütevakkıf olan umuru nafıada, ecnebi sermayesinden ve icabına göre ecnebi mütehasıslarından âzami derecede istifade etmek memleketimizin menfaat ve mamuriyetini ve milletimizin saadet ve refahını az zamanda temin noktai nazarından zaruridir.”⁴³

42 TBMM Zabıt Ceridesi, 1338, s. 5.

43 TBMM Zabıt Ceridesi, 1338, s.6, Lozan Barış Konferansı, 21 Kasım 1922-4 Şubat 1923 arası I. dönem görüşmeleri, 23 Nisan-24 Temmuz.

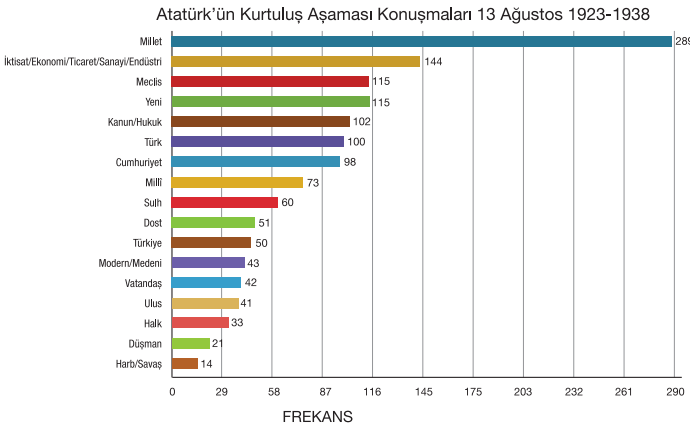
Sözünün arkasında Lozan Barış⁴⁴ Görüşmeleri gerçeği yatmaktadır. Atatürk, Lozan'da kapitülasyonlar konusu gündeme geldiğinde, kapitülasyonların kaldırılması gerektiğini, ancak yabancı sermayeye de karşı olmadığını mesajını özellikle vermek istemiştir. Aynı mesaj, Kapitülasyonlar konusunda anlaşmazlığa düşülmesi nedeniyle, 4 Şubat 1923'te yarıda kesilen Lozan Görüşmelerinden hemen sonra toplanan (17 Şubat-7 Mart 1923) İzmir İktisat Kongresi'nde de verilmişti. Kapitülasyonlar konusundaki bu kararlılık nihayet sonuç vermiş ve Lozan Anlaşması ile birlikte Kapitülasyonlar kaldırılmıştır.

4. Bu dönem konuşmalarında, Saltanat ve Hilafet makamının bağımsızlığı hiçbir şekilde dile getirilmemiştir. Millet bağımsızlığı konuşmalarının tüm noktalarına hâkim olmuştur. Saltanat, Padişah ve Hilâfetten sadece birkaç yerde bahseden Atatürk, herhangi bir yüceltici sıfat kullanmamıştır. Örneğin, "Makamı Hilâfet ve saltanatı ellerinde bazice kıldılar."⁴⁵

3. Atatürk'ün Kuruluş Aşaması Meclis Açılış Konuşmaları: 13 Ağustos 1923-1 Kasım 1938 İçerik Analizi

Atatürk'ün Kuruluş Aşaması Meclis Açılış Konuşmaları, on altı konuşmadan oluşmaktadır ve toplamda 20100 kelime kullanılmıştır. Bu döneme ait konuşmalarında sıklıkla kullandığı kelimelerin frekansları aşağıda (Grafik 4) verilmiştir.

Grafik 4: Atatürk'ün Kuruluş Aşaması Meclis Açılış Konuşmaları: 13 Ağustos 1923-1 Kasım 1938 Kelime Frekansları

44 Lozan Barış Konferansı 21 Kasım 1922 - 4 Şubat 1923 arası II. dönem görüşmeleri olmak üzere iki dönemde ve toplamda ise sekiz ayda tamamlanabilmiştir.

45 TBMM Zabıt Ceridesi, 1337, s.2.

Kurtuluş aşaması, 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması'yla tamamlandı. Lozan'dan sonra tüm dünyaya kurtuluşunu ve kuruluşunu ilan eden Türkiye, artık uluslararası hukukta bir devlet statüsü kazanmıştır. Atatürk'ün bundan sonraki stratejileri Ulus-devlet temelinde yeni Türkiye toplumunu inşaa etmek olmuştur. Dış düşmanlardan ve iç bağımlılıktan (kapitülasyonlar) kurtulan Türkiye'nin gelişmesi ve Batı Medeniyetleri seviyesine yükselmesinin sürecini başlamıştır.

Birinci TBMM özellikle saltanatın kaldırılması ve Lozan tartışmaları nedeniyle yıprandığı için 1 Nisan 1923'te çalışmalarına son vermiş ve yeni seçimlere gidilmiştir. 11 Ağustos 1923'te çalışmalarına başlayan ve 1 Ekim 1927 tarihine kadar faaliyet yürütmüş olan ikinci TBMM çok sayıda inkılapları gerçekleştirmiştir. Bu nedenle bu döneme “İnkılap Meclisi” denir. 13 Ağustos 1923'te Meclis Açılış Konuşmasını yapan Atatürk, bir geçiş dönemine girildiğini şu sözleriyle dile getirmiştir: “Bu devrei intihabiye, aynı zamanda, yeni Türkiye Devleti'nin, yeni tarihinde mesut bir intikal zamanına tesadüf ediyor. Bunu memleketimizin, milletimizin saadet ve selâmeti için, Heyeti Âliyenizin muvaffakiyeti için falihayır addediyorum.”⁴⁶

Atatürk'ün bu dönemki konuşmalarında da önceki dönemlerde olduğu gibi en sık dile getirdiği kavram “Millet”tir (Grafik 4). Öte yandan Millet kavramını, Millet(in)imizin saadeti ve selameti, huzur ve refahı, itimadı, şeref ve haysiyeti, mukadderatı, ruhu, sanatı, musikisi, edebiyatı, iradesi, istiklâli, azmi, huzur ve rahatı, hayatı, refah ve saadeti, talebi, ihtiyacı, arzusu, terbiyesi, kabiliyeti, hâkimiyeti, yeni hayatı, kıymetli emaneti, gayreti, kudreti, nizamı, selameti, işleri, medeni hayatı, kültür seviyesi ve şuuru bağlamlarında dile getirmiştir. Kahraman, asil, bütün, büyük ve yüce millet nitelemeleri yapmıştır. Atatürk, önceki dönemlerde milletin esareti ve istiklalini ön plana çıkarırken, bu dönemde milletin ihtiyaçları, talebi, arzusu, refah ve saadetini vb. ön plana çıkarmıştır.

Önceki dönemlerde çok fazla dile getirmediği ancak bu dönemde daha sıklıkla kullandığı kavramlar “ekonomi” içeriklidir. Ekonomik bağımsızlık olmadan politik bağımsızlığın gerçekleşmeyeceğini dile getiren Atatürk, ekonomi politikasını iki kavram üzerine oturtmuştur: Tam bağımsızlık ve ulusallık.⁴⁷ Bu

46 TBMM Zabıt Ceridesi, 1339, s. 36.

47 Okan H. Aktan, “Atatürk'ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı*, s.29-36, s. 31.

nedenle, Atatürk'ün Kuruluş aşamasında, ekonomi önem verdiği politikaların başında geliyordu. Sanayileşme ve endüstrileşmenin gerekliliğinden söz etmiştir.

Devletin ve toplumun yeniden inşası sürecinde, beklenileceği üzere, "Yeni" sözcüğü Atatürk'ün konuşmalarına sıklıkla yansımıştır. Yeni ifadesinin kullanım bağlamları şöyledir: Yeni meclis, vazifelerimiz, Devletin Hükümeti, Türkiye, hayat, zihniyet, nesil, tedbirler, kanun (lar), Terakkiyat (ilerlemeler, yükselişler), faaliyet senesi, devre, şevk, insanlar, nahiyeler, mukavele, hat, istasyon, yaratıcılık, hayat, ticaret, demiryolları, mevzuular, toplanma yılı, esaslar, imtihan, intihabat (seçimler), vergiler, vatan hizmetleri, feyizler, gidişler, azim, ticaret yöntemleri, değişiklik, açılma devresi, esasları, hamle, imkânlar, usul, makine, endüstri, vasıtalar, program, rejim, çalışma yılı, plan, hükümler, nesiller, inşaat merkezi, vergiler, teşebbüsler, adımlar. Görüldüğü üzere devlet ve toplum yapısını kapsadığından dolayı, yeni sözcüğünün kullanım yelpazesi oldukça geniştir.

Kuruluş aşamasının temel politikalarının hayata geçirilmesi kanuni düzenlemelerle olmuştur. Bu nedenle bu dönemde, sıklıkla kullanılan kavramların başında kanun/hukuk gelmektedir. Kuruluş aşamasının hukuki düzenlemelerinin de iki boyutu söz konusudur: Birincisi, Ulus-devlet politikaları çerçevesinde modern Batı Medeniyeti seviyesinde bir toplum inşasının hukuksal ve kanun düzenlemeleridir.⁴⁸ Bu dönem konuşmalarında, medeniyetin kanunları, yeni kanunlar, cumhuriyet kanunları nitelemesi yapan Atatürk, bu alandaki gelişmelerin öneminden söz etmiştir. Atatürk aynı zamanda bu alanda gelinen noktayı olumlu değerlendirmiştir. Kuruluş aşamasının kanuni düzenlemelerinin ikinci boyutu ise, rejime yönelik tehditleri bastırmak için çıkarılan kanunlardı. Atatürk, 1926 Meclis Açılış Konuşmasında, Şeyh Sait İsyanı sonrası çıkarılan Takrir-i Sükûn kanununun gerekliliği ve önemini bu açıdan vurgulamıştır. Kısacası, İnkılabın devamlılığını sağlamak için yeni kanuni önlemler alınmıştır.

Çokuluslu bir yapı gösteren Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak, milli devletlerini kurmak isteyen unsurların başlattıkları savaşlar, kuşkusuz İmparatorluğun ekonomik ve sosyal bakımdan zayıflamasında da etkili olmuştur. An-

48 "Türk Medenî Kanunu'nun yanı sıra, 1926'da İtalyan Ceza Kanunu'ndan iktibas edilen Türk Ceza Kanunu, yine 1926'da Ticaret Kanunu, 1927'de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (Neuchatel), 1929'da Ceza Muhakemeleri Kanunu (Almanya), 1929'da Deniz Ticareti Kanunu (Almanya), 1932'de İcra İflas Kanunu (İsviçre) kabul edilerek yürürlüğe girdiler. Yeni mahkemeler, barolar kuruldu. Böylece, Türkiye'de hukuk devrimi tamamlanmış oluyordu" Bkz. Bozkurt, **a.g.e.**, s. 4.

çak bu ayrılıkçı hareketlerin, İmparatorluk'taki Türk unsurların ulusal bilince ulaşmasına katkıda bulunduğu da bir gerçektir".⁴⁹ Yeni kurulan rejim, Osmanlı'daki ümmet anlayışından yeni bir kimlik inşasına, Ulus-devlet politikasına dayanmaktaydı. "Modern Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşmesi ile birlikte girilen yeni süreçten başlayarak ortaya çıkacak yeni Ulus-devletin milli kimliğini ve bu kimliğe biçilecek milliyetçi rolü hâkim milli söylem vasıtası ile üretmeye çalışmıştır."⁵⁰ Yeni kimlik, Türk milli kimliği ile gerçekleşmiştir. Atatürk'ün bu dönem Ulus-devlet politikaları temelinde, önceki dönem konuşmalarında hemen hemen hiç karşılaşılmayan, "Türk" (100 kez) ve "Türk Milleti" (39 kez) kavramlarını sıklıkla kullandığına tanık oluyoruz. Önceki dönemde kullanılan "Türkiye Halkı" kavramının yerini "Türk Milleti" kavramının aldığını söyleyebiliriz. Türk kavramını, Türk vatani, tarihi, sancağı, alfabeti, harfleri, dili, evlatları, köylüsü, şirketleri, nesilleri, cumhuriyeti, parası, musikisi, ülkesi, ulusu, tarih kurumu, dil kurumu, hâkimiyeti, vatandaşı, hâkimleri, gençliği, milli varlığı, ordusu, birliği, kudret kabiliyeti, vatanseverliği, toprakları vb. bağlamlarında kullanan Atatürk'ün, Ulus-devletin temellerini atma çabasında olduğunu göstermektedir.

Ulus devlet politikaları bağlamında, "toplumu millileş(tir)me yönündeki çabaların toplum nezdinde meşruluğuna "bilimsel" karşılık verilebilmesini sağlamak adına Türk Tarih Tezi ve Güneş-Dil Teorisi geliştirilmiştir."⁵¹ Atatürk bu dönem konuşmalarında Türk Tarihi Kurumu ve Türk Dili Kurumu çalışmalarının içeriği ve amaçlarını dile getirerek öneminden bahsetmiştir.

Cumhuriyetin, hukukun üstünlüğü prensibi üzerinde yükselmesi, bağımsız, güçlü ve çağdaş bir devlet olması için sosyal, toplumsal, kültürel, hukuki ve siyasi bir dönüşüm ve değişimin hızlı ve kararlı bir şekilde uygulanması gerekliliği Atatürk ve arkadaşlarının en fazla önem verdikleri hususlar olmuştur.⁵² Atatürk, Cumhuriyet'in ilanından sonra, Cumhuriyet Hükümetimiz, Cumhuriyetimiz vurgusu yapmıştır. Şeyh Said Ayaklanması'nın Cumhuriyet'e karşı yapılan bir ayaklanma olduğunu dile getirmiştir.⁵³ "Türkiye için de 'Cumhuriyet',

49 İhsan Güneş, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, s. 145.

50 Emre Yıldırım, "Erken Cumhuriyet Yıllarında Türk Milli Kimliği: Resmi Kimlik Siyaseti, Anadoluçuluk Düşüncesi ve Halkçı Söylemi", **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Eylül 2014 Eylül 2014, Yıl 7, Sayı XIX, s. 47-83, s. 50.

51 **a.g.e.** s. 50.

52 B. Zakir Avşar, **a.g.e.** s. 1278-1279.

53 **TBMM Zabıt Ceridesi**, Cilt 19, Birinci İctima, 1 Teşrinisani 1341 Pazar, s. 8-11, s. 8.

modernleşmenin ve uluslaşmanın hem siyasal güvencesi, hem de vatandaşı eğiterek, demokrasiyi hazırlayan bir okuldur”⁵⁴

Kuruluş aşamasının en belirgin politikası Ulus-devlet politikasıdır. Bu bağlamda milli kavramını da sıklıkla dile getiren Atatürk, milli bankalarımız, idare, ekonomi, davalarımız, kalkınma, ülkü, başarı, faaliyet, istihsal, terbiye, heyecan, disiplin, hadisat, teşkilat, devlet, ordu, sınır, birlik, para, dertler, ihtiyaç, kültür, şuur, müdafaa, dava, konjonktür, hakimiyet, tarih, irade, teveccüh, teşekkül. Atatürk’ün milli ülkü, şuur ve birlik ifadeleri ile Durkheim’in kolektif bilincini öne çıkarmış olduğuna tanık oluyoruz.

Atatürk kuruluş aşamasında, sulh ve dostluk kavramlarını, harb ve düşman kavramlarından daha sık dile getirmiştir. Yeni devletin ve rejimin kuruluş temellerini barış üzerine oturtmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Atatürk’ün temel hedefi, ülkeyi muasır medeniyetler seviyesine yükseltmekti. O’nun bu hedefi konuşmalarına da yansımış, “medeniyet” ve “modern” kavramlarını şu bağlamlarda kullanmıştır: Medeniyete doğru bir yol, medeniyet yolunda, medeniyete varmak, medeniyeti teshil ve teşci etmek (kolaylaştırma ve cesaretlendirme), muasır medeniyetin kanunları. Medeni idare, hayat, usuller, millet, ihtiyaç. Modern kültür, esaslar, teknik, ziraat merkezleri, planlı çalışma, idare, üniversite, kültür şehri.

Son olarak öne çıkan kavram “Ulus”tur. Ulus(un) (umuzun): Değerli ve-killeri, işleri, canlılığı, birliği, durumu, çalışması. Ulusal ülkümüz, duygular, musiki, koruma gücü, kültür, ilgiler, hadiseler, ilham, kudret, kurumları (dil ve tarih), hatlar, emek, münasebetler, akademiler, vaziyet. Türk Ulusu iki yerde geçmektedir. Atatürk’ün Millet kavramını daha sıklıkla kullandığına tanık oluyoruz.

Atatürk’ün 1937 yılı konuşması üç önemli gelişmenin gölge ve etkisinde gerçekleşmişti: Kendi sağlık sorunlarının gittikçe kötüleşmesi, Dersim İsyanı ve etkileri ve son olarak da 20 Eylül’de İnönü’nün Atatürk’ün isteği üzerine başbakanlıktan ayrılması üzerine 25 Ekim’de Bayar’ın başbakan olarak ataması. Devletçi tutum sergileyen İnönü’den sonra liberal tutumuyla önce çıkan Bayar’ı atamasından sonra Atatürk’ün, 1937 ve 1938 konuşmalarında, ekonomide rasyonel kelimesini ilk kez kullandığı ve endüstrileşmek kavramını da birkaç yerde dile getirdiği gözlenmiştir. Atatürk’ün 1938 yılı konuşması, rahatsızlığı dolayısıyla, Başbakan Celal Bayar tarafından okunmuştur. Bu konuşmasının ana konusu Tunceli Olaylarıydı.

54 Ergün Aybars, **Atatürk ve Demokrasi II**, s. 2.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Atatürk'ün, Milli Mücadele'nin en başından ölümüne kadar (1920-1938), Meclis Açılış Konuşmalarının içerik analizi yapılarak, O'nun Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş stratejilerinin izleri sürüldü. Yapılan içerik analizinde, kullanılan sözcüklerin sıklık ve bağlamlarından hareketle, Atatürk'ün stratejilerinin dönemsel olarak farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Atatürk'ün Meclis Açılış Konuşmalarının içerik analizinden hareketle adım adım Cumhuriyet rejimini ve Ulus-devlet politikasını nasıl uygulamaya koyduğu takip edildi. Bu takip sonrasında elde edilen sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Kurtuluşa hazırlık aşaması Meclis Açılış Konuşmasında (24 Nisan 1920), Hilafet ve Saltanatın bağımsızlığı temelinde meclisi ve milleti kurtuluş mücadelesine motive etmiştir. Ancak yine de Atatürk'ün bu konuşmasında çok da açığa çıkarmadığı ve gizlide kalan temel hedefinin milletin bağımsızlığı ve milletin egemenliğinde bir yönetim olduğu tespit edilmiştir.

2. Kurtuluş dönemi Meclis Açılış Konuşmalarında (1 Mart 1921-1 Mart 1922-1 Mart 1923) bir taraftan meclisin hukuksal temelini atarak meclisin işlerliğini sağlamıştır. Öte yandan da, "Türkiye Halkı" kavramını ön plana çıkararak, ülkedeki tüm etnik grupları, kendi ifadesi ile ırk haklarını, birbirinden ayırmadan ülkenin asıl sahipleri olarak mücadelenin kendisine motive etmiştir. Böylelikle, Atatürk, Cumhuriyet'e giden yol stratejisinde önemli bir adım daha atmıştır.

3. Kuruluş dönemi (13 Ağustos 1923-1 Kasım 1938) Meclis Açılış Konuşmalarında bağımsızlık sonrası aşamada, Cumhuriyet temelinde yeni bir toplum inşası için izlediği strateji ve politikaları şu temeller üzerine yaptığı tespit edilmiştir:

a) Öncelikle İnkılabın hukuksal yapısını oluşturacak düzenlemeler uygulamaya koymuştur.

b) Ulus-devletleşme politikası izleyerek, "Türk Milleti" kavramını öne çıkararak Milli devletin temellerini atmıştır. Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu faaliyetlerini hayata geçirmiştir.

c) Ayrıca, muasır medeniyetler seviyesine yükselme stratejisini de etkili bir şekilde işleterek, modernleşme ve medenileşme sürecini başlatmıştır.

d) Milli ülkü, milli şuur ve milli birlik vurgularıyla Durkheim'in "Kollektif Bilincini" uygulamaya sokmuştur.

Tüm hedefi, Millî Mücadeleyi kazanarak yeni bir devlet kurmak ve bunu inşaa etmek olan Atatürk'ün Meclis açılış konuşmalarında, en sık kullandığı kavramın "Millet" olduğu tespit edilmiştir. "Millet ise ne Türkçülüğün anladığı anlamda tüm Türkleri, ne İslamcı boyutta tüm İslamları kapsıyordu. Çağdaş anlamda ırk, dil, din öğelerine ağırlık vermeyen, ayrımcılığı yadsıyan, Türkiye'de yaşayan tüm halkı içine alan bir kavram olarak gözükiyordu."⁵⁵ Bu kullanımın temel gerekçesi, imparatorluktan Ulus-devlete, ümmet anlayışından da millet anlayışına geçişi gerçekleştirmek istemesidir. Çünkü o dönemde batılılaşma ve modernleşme sürecine girerken model alınan Batı toplumları "millet" temelinde biçimlenmiş devletlere sahiptiler.

Son söz olarak, iyi bir hatip ve ileri görüşlü bir lider olan Atatürk'ün, yapmış olduğu Meclis Açılış Konuşmalarıyla, Meclisi Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e ve Ulus-devlete geçiş stratejileri doğrultusunda yönlendirdiğini söyleyebiliriz.

55 İhsan Güneş, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2008, s. 148.

KAYNAKÇA

ACUN, Fatma, “Muhteva Analizi Metodu ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmalarında Kullanımı”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 2005, Cilt 22, Sayı 1, s. 27-50.

AKTAN, Okan H., “Atatürk’ün Ekonomi Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, **Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı**, s. 29-36.

ASLAN, Taner, “Siyasi, Sosyal ve Kültürel Açından Atatürk’ün Liderliği Üzerine Bir Deneme”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2008 Cilt 32, No 2, s. 241-261.

AVŞAR, B. Zakir, “Atatürk ve Cumhuriyetin Anlamı İçeriği”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2009 Cilt 29 No: 5, ISSN: 1301-9058, s. 1275-1289.

AYBARS, Ergün, **ATATÜRK ve DEMOKRASİ II**, file:///C:/Users/DELLpc/Downloads/14-14-1-PB%20(1).pdf.

BOZKURT, Gülnihal, “Atatürk’ün Hukuk Alanında Getirdikleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt VIII, Sayı 22, Kasım 1991, s. 1-7.

BURÇAK Rıfkı Salim, **İnönü ve Demokrasi**, Doğu Matbaası, Ankara 1950.

DEMİREL Ahmet, **İlk Meclis’in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, 2010.

DEMİREL Ahmet, **Birinci Meclis’te Mustafa Kemal’in Muhalifleri**, Ufuk Yayınları, 2013.

DOMAS Marilyn White, MARSH Emily E., “Content Analysis: A Flexible Methodology From.”, **Library Trends**, Volume 55, Number 1, Summer 2006, pp. 22-45.

DUMAN Doğan, TUNA Erhan; “II. Meşrutiyet Dönemi İlk Vatandaşlık Kitaplarından Biri Olan ‘Rehber-i İttihad’ın İçerik Analizi”, **Turkish Studies Volume**, 7/4, Fall 2012, p. 1631-1648.

DUMAN, Selçuk, “Birinci Büyük Millet Meclisi’nin Kuruluşu ve Nitelikleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 2004, s. 1-17.

GÜNEŞ, İhsan, **Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2008.

KOLBE, Richard, H. BURNETT, Melissa S., "Content-Analysis Research: An Examination of Applications with Directives for Improving Research Reliability and Objectivity", **Journal of Consumer Research**, Vol. 18, No. 2 (Sep., 1991), pp. 243-250.

MARDİN Şerif, "Siyasî Fikir Tarihi Çalışmalarında Muhteva Analizi.", **Siyasal ve Sosyal Bilimler Makaleler 2** (iç.), Şerif Mardin, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 9-22, s. 16-18.

"Millî Şef'in Millete Yüksek Hitapları", **Ulus Gazetesi** (iç.), 7 Mart 1939, s.1 ve 5.

ÖZKAN Ela, CANBOLAT Aydın, BERAHA-ÇELİKSOY Emine, TÜRKER Yücel, "Türk Liderlik Profili: Türk Siyasi Liderleri Üzerine Niteliksel Bir Çalışma", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s. 37-45.

POLAT Veli, KARADOĞAN DORUK Ece, "TBMM Açılış Konuşmalarıyla İki Siyasal Lider Profili: Demirel ve Sezer." **II. Ulusal Halkla İlişkiler Sempozyumu, 21. Yüzyılda Halkla İlişkilerde Yeni Yönelimler, Sorunlar ve Çözümler**, 27-28 Nisan 2006, Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi, s. 115-124.

ŞENER, Bülent, "Atatürk'ün Dış Politika Anlayışında Gerçekçilik Ve Pragmatizm Olguları Millî Mücadele Dönemi Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri Örneği", **Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, Şubat 2007, Yıl 5, s. 175-185.

TBMM Zabıt Ceridesi, İkinci İçtima, 24.4.1336 Cumartesi, s. 8-30.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 9, Birinci İçtima, 1 III.1337 Salı, s. 2-7.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 18, Birinci İçtima, 1.3.1338 Çarşamba, s. 2-16.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 28, Birinci İçtima, 1.3.1339 Perşembe, s. 2-18.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 1, Üçüncü İçtima, 13.8.1339 Pazartesi, s. 36-42.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 7, Birinci İçtima, 1.3.1340 Cumartesi, s. 3-6.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 19, Birinci İçtima, 1 Teşrinisani 1341 Pazar, s. 8-11.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 27, Birinci İçtima, 1 Teşrinisani 1926 Pazartesi, s. 2-6.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 1, Birinci İçtima, 1 Teşrinisani 1927 Salı, s. 4.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 5, Birinci İçtima, 1 Teşrinisani 1928 Perşembe, s. 2-5.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 13, Birinci İçtima, 1. XI. 1929 Cuma, s. 2-4.

BMM Zabıt Ceridesi, Cilt 22, Birinci İçtima, 1. XI. 1930 Cumartesi, s. 2-3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 4, Birinci İçtima, 1. XI. 1931 Pazar, s. 3-4

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 10, Birinci İçtima, 1. XI. 1932 Salı, s. 3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 18, Birinci İçtima, 1. XI.1933 Çarşamba, s. 2-3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 25, Birinci İçtima, 1. XI. 1934 Perşembe, s. 3-4

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 6, Birinci İçtima, 1. XI.1935 Cuma, s. 2-3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 13, Birinci İçtima, 1. XI. 1936 Pazar, s. 4-7.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 20, Birinci İçtima, 1. XI.1937 Pazartesi, s. 3-9.

TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 27, Birinci İçtima, 1. XI. 1938 Salı, s. 3-7.

TEKELİ İlhan, İLKİN Selim, “Türkiye’de Bir Aydın Hareketi: Kadro”, **Toplum ve Bilim**, 1984, Sayı 24, s. 35-67.

YILDIRIM, Emre, “Erken Cumhuriyet Yıllarında Türk Milli Kimliği: Resmi Kimlik Siyaseti, Anadoluculuk Düşüncesi ve Halkçı Söylemi”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Eylül 2014 Yıl 7, Sayı XIX, s. 47-83.

YÜZGEÇ, Ayşegül Demirden, **Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı Ve Faaliyetleri (1920–1923)**, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s. 38-39.

ZURCHER, Erik Jan, *Young Turks, Ottoman Muslims and Turkish Nationalists: Identity Politics 1908-1938.*, **Ottoman Past and Today.s Turkey**, ed. By Kemal Karpat, Leiden-Brill 200, 151-179.

1924 Anayasası T. Düstur, Cilt 26, s. 170, Resmi Gazete 15/1/1945-5905, Kanun No Kanun Tarihi, 4695 10/1/1945.

